

IZGUBLJENI SPOMIN NA CERKEV SVETE BARBARE V IDRIJI

Park v samem središču mesta Idrija je za mimoidočega popotnika ali sprehajalca zanimiva rešitev in tudi vrednota. Govori o mestu, ki je kljub temu, da je zraslo sredi težko dostopnih gozdov in je obdano z bujnim rastlinjem, ustvarilo v samem središču kultiviran park. Gotovo gre za urbano vrednoto: na eni strani je obdan z glavnim trgom, vse naokoli pa z ozkimi mestnimi ulicami in vrednimi stavbami. Vendar le še malokdo ve, da je v tem parku do leta 1951 stala velika cerkev z mogočnim zvonikom in da se pod obnovljenim trgom in parkom skriva velik del idrijske zgodovine. Cerkev, posvečena sv. Barbari, zavetnici rudarjev, je bila med II. vojno dvakrat bombardirana: leta 1944 in leta 1945, ter leta 1951 dokončno odstranjena.

Iz knjige idrijskega dekana Mihaela Arka »Zgodovina Idrije«, ki jo je izdala katoliška knjigarna v Gorici l. 1931, povzemam osnovne podatke o cerkvi sv. Barbare. Temeljni kamen je bil slavnostno vzidan 10. avgusta 1622. Velikost objekta je bila zasnovana v naslednjih merah: dolga je bila 22,10 m, široka 12,00 m in visoka 11,10 m. Prezbitერიj je bil dolg 10,70 m in širok 7,00 m. Tloris cerkve je bil enoladijski, z baročno obliko prostora. Gradnja se je pričela s podporo rudniške uprave in prispevkov rudarjev, saj so dajali 1/10 skromne mesečne plače. Ta denar se je v obdobju 30-letne vojne porabil tudi za vojne namene. 70 let so rudarji dajali svoje prispevke. Cerkev je bila dokončana s kasnejšo dograditvijo zvonika šele l. 1741. Seveda je bila pozneje večkrat predelana in izboljšana.

Njena zunanost je bila skromna, zgrajena iz materialov iz Idrije in bližnje okolice.

Notranjost pa je bila bogata. Imela je tri baročne oltarje z osrednjo sliko sv. Barbare, ki jo je naslikal slikar Matej Langus l. 1829. Slike za procesijo in križev pot je izdelal slikar Jurij Tavčar. Slikarja Ivan Štrukelj in Pavel Šubic pa sta poslikala prezbitერიj in notranjost cerkve. Izredno bogato so bile oblikovane orgle z 19 registri. Že leta 1917 so imele električni motor, cerkev pa leta 1911 prvo električno razsvetljavo.

V mogočem zvoniku je bilo več vrednih zvonov, ki so jih med I. svetovno vojno pretopili v topove.

Glavni zvon je imel posebno vlogo, da je ob 3. uri zjutraj budil rudarje na delo.

Iz redkih fotografij notranjosti je razvidno, da so cerkev poleg naštetih umetnosti bogatili trije baročni oltarji, bogat božji grob, ki je bil postavljen ob velikonočnih praznikih, več bogatih kristalnih lestencev, mašniška oprema, lep kamniti tlak. Skratka, bogata in skrbno izdelana notranjost, polna vrednih detajlov. Iz ohranjenih načrtov in ustnega izročila je razvidno, da je bila zgrajena pod cerkveno ladjo kripta, ki je verjetno ostala. Kripta je bila iz dveh obokanih prostorov 9,20 m x 4,40 m, z različnimi višinami: 2,63 m in 3,00. Iz kripte vodi rov, širok 1,20 m, v dolžino 14,5 m, in sega 6,70 m izven zunanjšega zidu vzhodne fasade pod današnjo glavno cesto. Verjetno so ti prostori še ostali in so pod parkovno površino.

Gradnja cerkve je sovpadala z obdobjem razcveta rudnika in s tem tudi mesta. Rudarji so se odločili, da bodo tu živeli in so si začeli graditi urejeno naselje. Mesto postavitve cerkve je bilo skrbno izbrano, kjub majhne-

CERKEV SV. BARBARE PRED PORUŠITVIJO

mu prostoru v kotlini. Cerkev je poleg trgovinskih, stanovanjskih in upravnih objektov oblikovala trg v štirikotni obliki, dimenzije 70 x 60 m. Trg je imel isto vsebino kot grški »agora« ali rimski »forum«. Povezan je bil z vso Idrijo, seveda z majhnimi in ozkimi ulicami. S trga je bil in je še vedno ostal lep pogled na grajsko pročelje. Prostorsko sta se pročelji gradu in cerkve pogovarjali in dopolnjevali. Te vrednote danes ni več. Orientacija trga je zasnovana v smeri V-Z. Dostopen je z vzhodne strani iz Rožne in Rozmanove ulice, z zahodne strani pa iz Prelovčeve ulice. V smeri S-J je trg na severni strani dostopen po Študentovski ulici, na južni pa preko Ljubljanske ulice vodi na »Stari plac«. Orientacija trga, njegova vsebina in dostop me spominja na oblikovanje rimskega mesta z znamenitim mestnim križem cest DEKUMANUM MAX. V-Z in CARDO MAX. S-J. Prezreti pa ne smem še ene zanimive in enkratne povezave: med trgom pred sv. Barbaro preko stopnic in podhoda pod »Magazinom« na »Stari plac« in nato preko zidanega mostu nad potokom Nikavo do rudniškega vhoda »sv. Antona« iz leta 1500.

Te ugotovitve dokazujejo, da so ožji center mesta gradili in oblikovali ljudje z velikim smislom za urejanje bivalnega prostora. Druga velika urbanistična vrednota je bil zvonik cerkve, visok 56 m. Zvonik je dominantno kraljeval nad mestom in je tudi sredinsko povezoval vse druge zvonike. Naj jih naštejemo: zvonik na gradu, na sv. Trojici, na sv. Antonu, na sv. Križu in na občinski stavbi. Z odstranitvijo cerkve je mesto izgubilo veliko prostorsko kvaliteto. Trg je izgubil prvotni namen in je danes le še parkirišče. Povečal se je ob sicer skrbni ureditvi na 60 x 110 m, vendar nekdanjega življenja na njem ni več.

Tudi spomenik rudarju se je moral prometu umakniti v park. Njegova prvotna postavitev mi je bila vedno uganka. Kako je kipar TONE KRALJ določil lokacijo? Danes, ko sem natančneje proučil lokacijo cerkve, je jasno, da je postavil spomenik točno v center trga in v osi vhoda v cerkev. Po zrušitvi cerkve se je

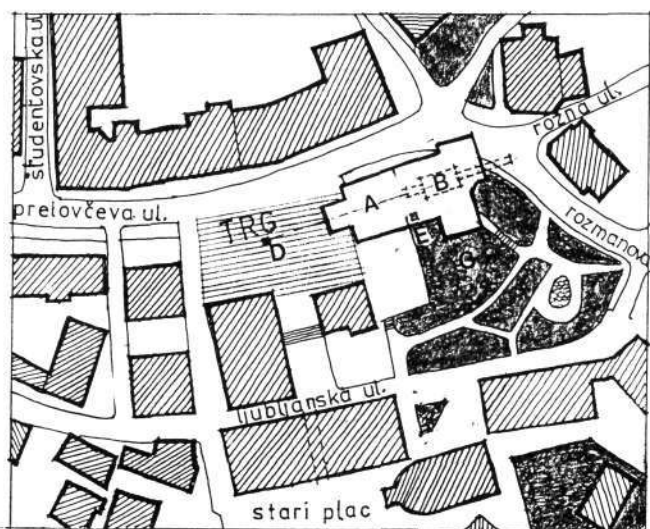

CERKEV SV. BARBARE PO BOMBARDIRANJU

tudi spomenik nekako prostorsko izgubil in njegova prestavitve ni bila več vprašljiva.

Res je, da je bila Idrija med II. vojno močno bombardirana: v obdobju od I. 1944 do 1945 kar desetkrat. Bombardirane in uničene so bile rudniške naprave, cerkev dvakrat, del gradu »Gewerkenegg« ter 18 stanovanjskih objektov. Res je tudi, da so bili obnovljeni vsi objekti, razen nekaj stanovanjskih hiš, ki so bile zgrajene iz cenenih materialov in že tako dotrajane. Cerkev pa ni bila deležna te obnove, čeprav je bil material za to že zbran. Kaj se je vse dogajalo in kdo je bil zadnji, ki je rekel »ne«, moj članek ne raziskuje.

Uganka zame je tudi, kje so ruševine nekdanje cerkve. Poizvedoval sem, a mi nihče ni vedel ali hotel povedati. Po obliki parka lahko sodim, da jih je nekaj ostalo na licu mesta. Dobil sem vtis, da je rušenje težko izgrajene cerkve naših praočetov za generacijo, ki je to dejanje opravila ali ga spremljala, hud madež. Idrijčani o cerkvi ne govorijo in so jo za vedno pozabili. Zanimivo je tudi, da je ni nobeden, kolikor mi je znano, strokovno proučeval. Nisem zasledil nobenega članka o njeni zgodovini, o nastanku, o rušitvi, kljub temu da arhivi obstajajo in so dostopni. »Čudno«, ko je pa bilo obdelanih toliko manj pomembnih dogodkov. Vendar, resnici se ne da izogniti, lahko jo le zavlačuješ na kasnejši čas.

- A CERKEV SV. BARBARE
- B KRIPTA
- C PARK
- D PRVA LOKACIJA SPOMENIKA RUDARJU
- E SEDANJA LOKACIJA SPOMENIKA

SITUACIJA

MERILO 1:1000

Kar sem uspel ugotoviti, kliče, da se prične oživljati izgubljeni spomin cerkve sv. Barbare, in to iz več razlogov:

1. zaradi zgodovinske krivice mestu in nepopravljive vandalske odločitve;
2. zaradi žuljev in odrekanja rudarjev v času gradnje in ohranjanja objektov;
3. zaradi bodočih generacij, ki bodo v mestu živele in si naprej oblikovale mesto;
4. zaradi mesta, ki kljub le 500-letnemu obstoju govori, kot da je večno bilo in tudi hoče večno ostati;
5. zaradi kulturnega nivoja prebivalcev, ohranjanja kulturne tradicije.

Moj članek naj bo zato pobuda, da prično občani in institucije, ki delajo na našem področju, in drugi, načrtno proučevati celotno zgodovino cerkve sv. Barbare.

Vsekakor bo potrebno raziskati teren in ugotoviti, kaj še zemlja v parku skriva. Domnevam, da so ostali cerkveni temelji, mogoče tlak in kakšen vreden predmet, vsekakor pa kriptna. Trupla, ki so bila v njej, so bila baje pred poružitvijo prenesena na pokopališče.

Po končanih raziskavah bi morali na tem mestu zgraditi manjši spominski objekt, v katerem bi bila poleg historiata cerkve sv. Barbare opisana tudi celotna zgodovina mesta in njegovih znamenitih občanov. Tak objekt bi lahko bil idrijski Panteon, zgodovinsko in prostorsko središče Idrije.